

4. Csehország⁵⁹

A Cseh Köztársaság területe 78 864 km². Az országot Szlovákia, Ausztria, Németország és Lengyelország határolja. Az ország felszíne változatos, nagyobbik részét fennsíkok és hegyek borítják. Az ország három legnagyobb folyója az Elba (370 km), a Moldva (433 km) és a Morava (135 km). Csehország nagyobbik, nyugati részét a Cseh-medence foglalja el, amelyet 800-1500 m magas, erdős röghegységek kereteznek. Az érc-hegység lábánál, Most és Solohov környékén vastag barnaszéntelepek képződtek, amelyek néhol külszíni fejtéssel is elérhetők. (Korábbi korok fejlődését elősegítő érctelepei mára nagyrészt kimerültek.) Karlovy Vary környékén jó minőségű kaolint, Ceske Budajevicétől délre pedig grafitot bányásznak. Elsősorban ezekre épül az ország tradicionálisan magas színvonalú üveg-, porcelán- és ceruzagyártása.

Csehország keleti részén terül el a Morva-medence, amelyhez északon, a Szudéták lábánál a feketeszéntelepeiről híres Felső-sziléziai-medence csatlakozik. Az energiagazdálkodás alapja a kőszén.

Lakosainak száma 10,3 millió. Az ország hivatalos nyelve a cseh, amely a szláv nyelvcsaládba tartozik. A népesség megoszlása: 95,1% cseh, 2,9% szlovák, a lengyel, a német és a cigány lakosság egyaránt 0,5-0,5%-ot képvisel. Az ország fővárosa Prága, 1,2 millió lakossal, további több mint 100 ezer lakosú város Brünn, Ostrava, Pilzen, Olomouc, Ústi nad Labem, Liberec, Hradec Králové és Pardubice.

Csehországban 2000. január 1-jétől közigazgatási reformot vezettek be, melynek eredményeképpen 12, a fővárossal együtt 14 tartományt hoztak létre. Ezek közül általában kettő-kettő alkot egy NUTS II szintű régiót. A következő áttekintés vezérfonalául ez az új – a fővároson kívül hét régiót megkülönböztető – területi felfogás szolgál.

⁵⁹ Probáld F.–Szabó P. (szerk.): Európa regionális földrajza. Társadalomföldrajz. ELTE-Eötvös Kiadó, Budapest, 2007.

6. ábra: Csehország NUTS II régiói

Forrás: A szerzők saját szerkesztése

Az ország központja Közép-Csehország, s benne az „arany” Prága. A főváros fekvése gazdaságföldrajzilag igencsak előnyös. Közeliében megtalálhatók a cseh ipar bázisai. Az Elba termékeny mezőgazdasági vidéket, a Moldva vízenergiát kínál, a közeli hegy- és dombvidékek pedig az üdülőhelyi szerepkört töltik be. Prága iparából a nagyvárosi ágak (gépgyártás, textil-, élelmiszer- és nyomdaipar) emelhetők ki. A főváros fontos közlekedési góc is, melynek növekszik a nemzetközi kereskedelemben és a pénzügyi életben betöltött szerepe. A város igazi jelentőségét kulturális, oktatási funkciói és idegenforgalmi attrakciói adják. Nemzetközi hírű színházi, zenei és képzőművészeti élete. Az idegenforgalom fő vonzereje a műemléki városmag. A főváros mezőgazdasági ellátóövezete az Elba és a Moldva összefolyásának vidéke, a térség ugyanakkor jelentős ipart is koncentrá. Prága északi szomszédságába jelentős vegyipar települt, míg a kelet felé vezető vasúti fővonal mentén autógyárak létesültek. Az Elba és a Moldva összefolyásánál található a Cseh-medence egyetlen szőlőtermő helye.

Délnyugat-Csehország, a Moldva felső vízvidékén elterülő régió déli fele Csehország legkevésbé iparosított és városiasodott vidéke. Már a XIX. század óta elvándorlás sújtja. Központja České Budějovice, jelentős gépgyártással, ceruzagyárral és söriparral. A tartomány jellegzetességei a

teljes épségben megmaradt kastélyok, a kiterjedt erdőségek és a nagyszámú halastó. A régió északi pólusát képező Pilsen Csehország nyugati kapuja, a köztársaság negyedik legnagyobb települése. Autóipari központjában gyári berendezéseket, energetikai gépeket, szerszámgépeket állítanak elő. A hatalmas üzem jelenleg is súlyos gazdasági gondokkal küzd, tevékenységi köre egyre szűkül.

A köztársaság északnyugati régiója, a fürdővárosokról híres Északnyugat-Csehország 1945-ig német lakosságú volt, s a tágabb értelemben vett Szudéta-vidékhez tartozott. A régió gazdaságának vezető ága az ipar, de délnyugaton jó adottságok vannak az idegenforgalom és a kereskedelem fejlesztésére is. Csehország legnyugatibb sarkában világhírű ásványvizes fürdők sorakoznak (pl. Karlovy Vary). Az évszázadok óta használt gyógyvizek a nyugati határok megnyitásával még nagyobb idegenforgalommal kecsegtetnek. Az Érchegység délnyugati előterében húzódó völgy jelentős ipari tengely, ahol az ipar és az idegenforgalom érdekei sok helyen ütköznek egymással. A régió északi részét az ország egyik nehézipari bázisaként tartják számon. A vidék a cseh kézművesség bölcsője is, hagyományos ágazatai a textil-, az üveg- és a kerámiaipar. Az Érchegység barnaszénvagyonára alapozva nagy hőerőművek és vegyi kombinátok létesültek, de jelentős üzemekkel képviselteti magát a gépgyártás is. A mezőgazdaság kevésbé jelentős. Az erősen urbanizált területen a hegylábi medencesor tengelyére felfűzött agglomerációk alakultak ki. A vidék legnagyobb városa, Ústí nad Labem elsősorban vegyipari központként jelentős. A környéken kialakult városövezet fontosabb tagjai közé tartozik Teplice, a legrégebb cseh fürdőváros, jelentős üveg-, gép- és textiliparral. A szerves vegyipar újabb, kőolaj-finomítóhoz kapcsolódó fellegvára Litvinov.

Északkelet-Csehország harmonikus és sokszínű régió. A Szudétákat és a Cseh–Morva-dombvidék északi szegmentumát magában foglaló régió az iparban, a mezőgazdaságban és az idegenforgalomban egyaránt jelentős szerepet tölt be. A hagyományos könnyűipar mellé az elmúlt években a vegy- és a gépipar is felzárkózott. Mezőgazdasága és rekreációs szerepköre országos jelentőségű. Az országész térszerkezete a Hradec Králové–Pardubice városkettős köré szerveződik. Az előbbi tartományi székhely, melynek iparából a vegyipari gépgyártás, a fotokémiai üzem és a zongoragyár említhető. Fontos oktatási és kulturális központ. A tőle délre fekvő Pardubice ugyancsak jelentékeny iparváros (pl. vegyiművek, gép- és könnyűipar), egyben közlekedési és művelődési központ is. A másik várostömörülés a Nisa felső folyásánál alakult ki. Ide tartozik Liberec, a cseh textilipar első

számú központja, valamint Jablonec nad Nisou, amelynek kristályüveg- és bizsugyártással szerzett régi hírnevét teherautógyár is öregbíti.

A Cseh-Sziléziát is magában foglaló észak-morvaországi körzet a kapitalista és a szocialista korszakban egyaránt a nehézipari bázis szerepét töltötte be. Fekvése a Monarchián, illetve Csehszlovákián belül kedvező volt, Szlovákia különválásával viszont periferikusra változott. Sok kérdést vet fel a bányászatra, kohászatra és nehézgépgyártásra alapozott, súlyos környezetszennyezéssel küszködő iparvidék jövője. Észak-Morvaország minden bizonnyal hosszabb időn át a köztársaság egyik válságrégiója lesz. Az országrész súlypontja a lengyel határ közelében, az Odera és az Olše folyók mentén alakult ki. Ide nyúlik be a felső-sziléziai szénmedence egy része. A feketeszen bázisán működik a Cseh Köztársaság legfontosabb kohászati komplexuma. A bánya- és iparvidék fő helye, a régió közigazgatási központja Ostrava. Kohászati kombinátja, jelentős gép- és könnyűipara mellett komoly oktatási-kulturális szerepet is betölt, fontos út- és vasúti csomópont.

Közép-Morvaország a termékeny Morva-medencével jellemezhető. A mezőgazdasági termelés természeti feltételei Csehországban kevésbé kedvezőek, így alapvetően a Cseh- és a Morva-medence látja el a lakosságot [Kiss, 2003]. Az ostravai iparvidék mezőgazdasági háttérét biztosító Felső-Morva-medence központja Olomouc. A város – ahonnan 1945 után sok németet telepítettek ki – ma elsősorban gép- és élelmiszer-ipari központ. Olomouc környéke kisvárosokkal sűrűn megrakott vidék. A Morva-kapu két oldalán a Jeseník-hegység és a Morva–Sziléziai-Beszkidék elsősorban üdülőhelyi szerepkört töltenek be. A régió keleti felének központjai közül csak a „cipővárosként” ismert Zlín emelkedik ki.

A délkeleti régió, Dél-Morvaország a Cseh Köztársaság déli sarka, s legfontosabb mezőgazdasági körzete. Iparában egyaránt jelentős a könnyű-, a nehéz- és az élelmiszeripar. Városhálózata Brno köré szerveződik. Közlekedési vonalai – köztük a Prága–Pozsony-vasútvonal és autópálya – kiemelkedő szerepet töltenek be. A terület és egyben a morva országrész központja Brno, a köztársaság második legnagyobb városa. Csehszlovákián belül központi fekvésű volt, fejlődése azonban a korábbi évtizedekben megtört. Az új állami elrendezésben periferikus helyzetbe került. Brno iparában a gépgyártás (traktorgyártás, fegyver- és motorgyártás), s a könnyűipar a legjelentősebb. A város környékén vonzó turisztikai körzet a Morva-karszt vidéke.

Összefoglalóan elmondható, hogy Csehszlovákia kettéválásával a gazdaságot is kettéosztották. Az ipar tekintélyes hányada Csehországhoz került, hiszen eredetileg itt fejlődött ki gazdag nyersanyag- és energia-hordozó készletén. A fejlett és néhol igen intenzív növénytermelés és állattenyésztés ellenére a hiányt kénytelenek behozatallal pótolni. Csehországban az eleddig legkedvezőtlenebb változások Észak-Csehországban és Észak-Morvaországban következtek be [Kiss, 2003].

4.1. Területi fejlődés, területi különbségek Csehországban

25. táblázat: Csehország NUTS II régióinak népessége

NUTS II régió	(ezer fő)						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Praha	1 159	1 164	1 168	1 176	1 185	1 200	1 222
Střední Čechy	1 126	1 132	1 140	1 151	1 167	1 189	1 216
Jihozápad	1 174	1 175	1 176	1 177	1 182	1 189	1 200
Severozápad	1 123	1 125	1 126	1 127	1 128	1 133	1 142
Severovýchod	1 483	1 482	1 481	1 482	1 486	1 493	1 502
Jihovýchod	1 641	1 640	1 640	1 641	1 643	1 649	1 658
Střední Morava	1 231	1 229	1 227	1 230	1 230	1 231	1 233
Moravskoslezsko	1 264	1 262	1 259	1 252	1 250	1 250	1 250
Csehország	10 201	10 207	10 216	10 236	10 269	10 280	10 423

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

Az első világháború után az Osztrák–Magyar Monarchia romjain létrehozott új államalakulatok egyike Csehszlovákia volt. Mind a csehek, mind a szlovákok a nyugati szláv népek közé tartoznak. Nyelvük és kultúrájuk is sok hasonlóságot mutat. Ennek ellenére településterületük élesen elkülönül, valamint történelmi múltjuk, és ebből fakadóan gazdasági fejlettségük is eltérő. Míg Csehország a Habsburg Birodalom legfejlettebb, legműveltebb tartománya volt, addig a szlovákok lakta Felvidék a történelmi Magyarországon belül is viszonylag szegény peremterületnek számított.

Az új állam területét a győztes hatalmak önkényesen és meglehetősen bőkezűen szabták. Csehszlovákia örökölte az egykori Monarchia ipari üzeleinek kétharmadát. A második világháború végéig a cseh országrész lakosságának egyharmadát németek adták. A déli határok kijelölésénél sem a

nyelvi választóvonalat követték, így szintiszta magyarlakta területek is kerültek Csehszlovákiához.

A második világháború után Csehszlovákia két, névleg egyenjogú köztársaság szövetségi államává alakult; a lényeges döntéseket azonban a prágai parlament és központi kormány hozta. A második világháború megkímélte a cseh gyárakat, és a hangulatos kisvárosok és az „arany Prága” is nagyrészt sértetlenek maradtak. A „szocialista fejlődés” a cseh iparra is rányomta bélyegét, így a mennyiségi expanzió itt is a minőség rovására ment, az elavult technológia, a gazdaságtalan termelés évtizedei után az önálló Csehország is korszerűtlen iparral lépett a remélt gyors fejlődés útjára. Azonban több szempontból is előnnyel indult a többi egykori szocialista állammal szemben: jó nevű üzemei, régi hagyományai, előnyös földrajzi fekvése és szakképzett munkavállalói vonzották a külföldi működő tőkét.

A szocialista rendszer bukása után Szlovákia a teljes függetlenségre törekedett, amit a gazdaságilag jóval fejlettebb Csehország sem ellenzett. A cseh vezetés úgy ítélte meg, hogy Szlovákia nélkül könnyebb lesz majd az európai integrációhoz történő csatlakozás.

1993. január 1-jén Csehszlovákia két jogilag önálló, független államra bomlott, melyeket csupán a vámközösség laza szálai fűztek össze.

A kilencvenes években a kohászat központja Ostrava volt, az alapanyagok jelentős részét importként szerezték be. Fontos volt az átalakulás éveiben a fémhulladékból előállított minőségi acélárak gyártása is. A munkaerő képzettsége és egyéb tényezők tették lehetővé a viszonylag anyagigényes nehézgépgyártás fejlődését (pl. textil-, bőr-, nyomdaipari gépek, berendezések előállítás, valamint járművek és szerszámgépek gyártása). A magas színvonalú gépipar legrégebbi körzete a Cseh-medence, Prága és Plzen környéke. Plzenben működik az ország legnagyobb gépipari üzeme, a Skoda-művek. A Skoda-művek elsősorban villanymozdonyokat, nehézvillamosági gépeket és atomreaktorokat állít elő. A népszerű Skoda személyautót Mlada Boleslavban szerelik össze, ami a német Volkswagen tulajdona.

A Morva-medence gépipari fellegvárai (Ostrava, Brno) inkább a kohászati és bányászati gépgyártásban jeleskedtek az átalakulás időszakában.

A nehézipar mellett a könnyűipar hagyományai is fennmaradtak (bár a szocialista időszak jelentősen megtépázta ezen ágazatokat), így a már említett porcelán- és grafitgyártás mellett az élelmiszeripar kiemelkedő ága, a sörgyártás is világhírű.

A cseh gazdaság növekedése relatíve gyorsnak mondható, különösen az EU-országokkal történő összehasonlítás esetében. Mind a struktúraváltás, mind a külső mérleg helyzete kockázatmentes fejlődésre enged következtetni. Igaz, a jelenlegi folyó fizetésimérleg-hiány már arra figyelmeztet, hogy a kormánynak előbb-utóbb be kell vezetnie bizonyos intézkedéseket az egyensúlyi helyzet fenntartása érdekében.

Az infláció ellenőrzés alatt van, és fokozatosan csökken, ugyanakkor a munkanélküliség viszonylag magas (8-10% körüli). A Cseh Köztársaság rendkívül nyitott gazdaság, mely nemzeti jövedelmének 71%-át exportálja. A cseh gazdaság különös figyelmet fordít a befektetésösztönzésre. A cseh mezőgazdaság szerepe a többi EU-tagállaméhoz viszonyítva nem túl jelentős, különösen a lengyel, magyar és szlovák összehasonlításban.

A régiók körülményei közötti különbségek hatnak a regionális fejlődésre, az eltérő alapvető kondíciókra, és a Cseh Köztársaság városiasodási (urbanizációs) fokára. A régiók fejlődését a különböző területi dinamizmusok és a gazdaság struktúrájának változása jellemezte.

A legfontosabb regionális fejlődési tényezők összehasonlításánál visszatükröződik a kölcsönös-regionális egyenlőtlenségek mélyülésének tendenciája, amit a következők jellemezhetnek:

- a régiók gazdasági versenyképességének különbségét mutató számos mérőszámban viszonylag jelentős mélyülés tapasztalható, amely bizonyítja a népesség eltérő életszínvonalát (GDP/fő, átlagos munkabér, munkanélküliség stb.);
- különbségek vehetők észre a körzetek munkanélküliségi rátája és az egy főre jutó jövedelmek között;
- a régiók munkanélküliségi rátáját befolyásolja az átfogó ipari átszervezés szükségszerűsége (különösen az úti, a morvaországi és a sziléziai régiókban), ezen kívül a szerkezeti átalakítás szükségessége, amely nem eléggé gyorsan implementált;
- vidéki területek szenvednek a kedvezőtlen üzleti kondícióktól és a vidéki lakosság életkorától is;
- számos határ menti körzet gazdasági szintje elmarad az ország többi területe mögött;
- Északkelet-Morvaország és Szilézia összeköttetése a transzeurópai kommunikációs utakkal és a fővárossal még mindig hiányos, ez hozzájárul a befektetők, különösképpen a külföldiek ezen területek iránti érdektelenségéhez;

- különbségek vannak az egyetemet végzettek megoszlásában a két nagyváros (Prága és Brno) és a többi regionális nagyváros között;
- a környezeti károkon, melyeket a régi ipari tevékenységek Északnyugat-Csehországban és Észak-Morvaországban, valamint a gépjárművek fejlődése Prágában és más nagyvárosokban okoztak, még nem kerekedtek felül.

A regionális politikák orientációja a sajátos típusú területi egységek felé, melyek a régiók tipológiájából erednek, a következő kritériumokon alapul:

- a régió gazdasági aktivitása;
- hosszú távú szociális-gazdasági fejlődés és nagymértékű összpontosítás a tevékenységekre;
- geográfiai helyzet.

A termelési mutatószámok mellett a régiók hosszú távú gazdasági-társadalmi fejlesztése hatással van a termelékenység és manufaktúra kapacitásának teljes szerkezetére, az innováció általi sajátosságokra, a munkaerő kvalitására, és nem utolsósorban a szerkezeti elrendezésre is, mert a gazdasági növekedés teljesen összefügg az urbanizációval.

A nagy városegységek változatos gazdasági struktúrával és iparok meglétével alkalmasak arra, hogy növekedést eredményezzenek a környezetükben, ezáltal megalkotva a fejlesztési pólusokat. A városok fontossága – mint fejlődési pólusok – a lakosság számának és növekedésének, a versenyképességnek és a kommunikációs összeköttetéseknek az eredménye. Nem minden város ér el olyan eredményeket minden mutatószámában, hogy pólusfunkciót töltsön be, ezért a környezetükre gyakorolt hatásuk korlátok közé van szorítva. A fejlesztési pólusokat jelenleg a tudásalapú gazdasági részesedésük is jellemzi.

Az okmány, melyet a „A Cseh Köztársaság Területi Fejlesztési Politikájának” hívnak, előkészíti a terepet az új Városi Tervezés Cselekvésnek. Ez a Cseh Köztársaság következő 12 fő körzetét definiálja, jelentős figyelmet szentelve a tevékenységeiknek, a nemzetközi vagy a nemzeti fontosságuknak: Prága, Ostrava, Brno, Hradec Králové–Pardubice, Plzeň, Ústí nad Labem, Liberec, Olomouc, Zlín, České Budějovice, Jihlava, Karlovy Vary.

A régiók jelentős fejlesztési pólusok vagy fejlesztési tervek nélkül alacsonyabb gazdasági teljesítőképességgel rendelkeznek, és számos fejlődési korláttal néznek szembe, mint például a vidéki berendezkedés, a technológiai (közlekedési, kommunikációs) infrastruktúra hiánya, a lakosság kedvezőtlen kor- és képzettségi összetétele stb.

A vidéki régiók mindennapos problémája a munkavállalási lehetőségek hiánya, az elégtelen technológiai infrastruktúra, a szolgáltatások száma, és nem utolsósorban a lakosság kedvezőtlen kor- és képzettségi összetétele. A régiók távolsága a területek fő központjaitól, a nagyobb piacoktól döntő hatással van a régiók fejlődési potenciáljára.

A fő regionális fejlesztési tényezők analízise rámutat arra, hogy a Cseh Köztársaság regionális fejlesztésének egyik igazi fő erőssége a szakképzett, de viszonylag még mindig olcsó munkaerő. Ugyanakkor a fokozatosan megjelenő új üzleti tevékenységek fejlesztései szerint a régiók néhány részének fejlődése összefügg a külföldi befektetések beáramlásával, míg bizonyos típusú munkaerő (amely bizonyos szakértelmet birtokol) ezekben a régiókban nehezen pótolhatóvá válik.

A másik fő erősség magába foglalja a gyártási kapacitás fejlesztését, kapcsolatban a külföldi direkt befektetésekkel (ahogy azt fentebb jeleztük), ami összefügg a területek valóban nagyméretű kínálatával, a régiók üzleteinek fejlesztésével. Ez a fejlesztés teremti meg az új kapcsolatokat megszilárdításának feltételeit a helyi üzletekkel, és az üzletek jövőbeni behatolását a külföldi piacokra, ami a Cseh Köztársaság kis- és középvállalkozásainak dinamikus fejlődését teszi lehetővé.

A regionális fejlesztések hagyományos erősségei lehetnek a területek kulturális öröksége vagy a természeti potenciálja, melyek jelen vannak a Cseh Köztársaság változatos régióiban.

26. táblázat: Regionális GDP/fő Csehországban, PPS

NUTS II régió	(EU27 = 100%)					
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Praha	148	154	154	159	162	172
Střední Čechy	67	69	71	70	73	75
Jihozápad	64	67	70	70	71	71
Severozápad	56	60	61	60	61	62
Severovýchod	62	63	64	64	64	66
Jihovýchod	64	67	67	68	69	72
Střední Morava	56	58	60	59	60	62
Moravskoslezsko	54	57	61	64	64	67
Regionális GDP szórása %-ban	24,7	24,9	24,3	25,1	25,4	26,5

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

A gyengeségeket különböző alapkategóriákba lehet besorolni. Először is vannak olyan gyengeségek, melyek természetüknél fogva gátolják meg az üzleti tevékenységek fejlesztését, mint például a komplikációk, amelyek a valós indítási bonyodalmakkal állnak kapcsolatban. Másodszor vannak olyan gyengeségek, melyek számos szektor infrastruktúrájának hiányosságaival függenek össze, mint például a szállítmányozás és a kommunikáció. A gyengeségek harmadik kategóriája kapcsolatban van a munkaerőpiac működésével, példának okáért a munkaerő alacsony mobilitásával, a lakáskérdésekkel stb. A SWOT-analízis ezzel a résszel kapcsolatban egy speciális problémát mutat be: a kutatás és fejlesztés többnyire alacsony szintű támogatását, a kutatási intézmények alacsony fokú együttműködését az üzletekkel és a tudásalapú gazdasággal úgy általában.

4.2. Csehország közigazgatása

4.2.1. Központi kormányzat

A Cseh Köztársaság 1993. január 1-jén alakult, államformája parlamentáris köztársaság. A kétkamarás parlament törvényhozó testület, alsó- és felsőházból áll. A 200 fős alsóház (képviseelőház) tagjait 4 évre, a felsőház (szénátus) 81 tagját 6 évre választják. A választások kétévenként vannak, és a mandátumok harmadát érintik.

A Cseh Köztársaság Regionális Fejlesztési Minisztériuma (a központi igazgatás) felelős a regionális célkitűzésekért és más területekért (mint például a szállások kialakítása, a turisztikai és térbeli tervezések, melyek hatással vannak a régiók nagy kiterjedésű fejlődésére).

A Cseh Köztársaság regionális hatóságainak alap nemzeti dokumentuma a Regionális Fejlesztési Stratégia, amelyet a minisztérium felügyelete alatt dolgoztak ki. A dokumentum név szerint a következőket tartalmazza:

- a regionális fejlesztések helyzetének elemzését;
- a régiók és a kerületek egyéni jellemzőit, azok erősségeit és gyengeségeit;
- a Cseh Köztársaság regionális stratégiai fejlesztési célkitűzéseit;
- azon régiók leírását, amelyek koncentrált állami támogatásban részesülnek;
- és ajánlásokat a releváns központi közigazgatási szervek részére (hogy hogyan fókuszáljanak azon szektorokra, amelyek alkalmasak a fejlesztésekre).

A Cseh Köztársaság regionális szerveinek legfontosabb irányai és céljai:

- a legfontosabb irányvonalak a Cseh Köztársaság Fenntartható Fejlődési Stratégiáján, a Cseh Köztársaság Gazdasági Növekedési Stratégiáján (EGS) és a Nemzeti Reformok Programján (NPR) alapulnak. Ezek a dokumentumok magukba foglalják a reformok és a növekedés elősegítési tervének szabályozását;
- a miniszteri és a regionális stratégiák és programok fő céljai kölcsönösen hatnak egymásra;
- a célok össze vannak hangolva azon EU-s prioritásokkal, melyeket a gazdasági és kohéziós politika állapított meg, valamint a későbbi Lisszaboni Stratégia újításaival (amelyek tartalmazzák a kohéziós, a növekedési és az alkalmazási stratégiákat).

Azonban a Cseh Köztársaság regionális követelményeinek és struktúrájának nemzeti sajátosságai még ma is kontrasztos pontok maradtak. A Regionális Fejlesztési Stratégia elsősorban a Cseh Köztársaság Gazdasági Növekedési Stratégiáján alapul, amely 2007-től 2013-ig érvényes alapvető kormányzati dokumentum. Ez a dokumentum köti össze a gazdasági szektorokat és a területi aspektusokat.

A Regionális Fejlesztési Stratégia a „Cseh Köztársaság Fenntartható Fejlődési Stratégiáján” is alapszik (melyet az 1242/2004-es kormányhatározat mond ki). Ez a dokumentum adja a hosszú távú keretét az alapvető civilizációs értékek és a társadalom életszínvonala fenntartásának, valamint alapul szolgál más konceptuális dokumentumok előkészítéséhez is. A Fenntartható Fejlődési Stratégia céljai és eszközei irányítják a stabilitáshiány csökkentését, a gazdasági, a környezeti és a szociális pillérek kölcsönös összefüggését.

A regionális fejlesztések terminusa jelenti a régiók társadalmi-gazdasági, környezetvédelmi és versenyképesség-növekedését, melyek a lakosság életszínvonalának és -minőségének emelkedéséhez vezetnek. Ebből a nézőpontból mutatja be a dokumentum a releváns területi egységeknek és azok részeinek (a régióknak és a mikrorégióknak) regionális struktúráját, annak dinamikus és kiegyensúlyozott fejlődését, valamint a regionális egyenlőtlenségek elmozdítását, illetve csökkentését.

A regionális egyenlőtlenségek megmutatkoznak a gazdasági, a környezeti és a szociális fejlettségi szintek eltérésében, amit a társadalom nemkívánatosnak nyilvánított. A regionális politika egyik fő célja a konvergencia, azaz, hogy a régiókat egymáshoz hasonlóvá tegye.

A Cseh Köztársaságban a regionális fejlesztés és a regionális politika megvalósításának alapvető szintjei a következők:

- a régiók kohéziója (NUTS II) – statisztikai térségek;
- önszabályozó régiók (NUTS III) – ahol jellemző a magas színvonalú helyi intézkedés;
- koncentrált segélyek régiója, kerületek részletes leírással – regionális egységek szerint;
- kerületek, közigazgatási egységek kiterjesztett hatalommal (SOORP) – adminisztratív területek;
- területi, községi és városi hatóságok.

A Regionális Fejlesztési Stratégia prioritásainak végső célja, hogy csökkentse a régiók létező különbségeit azáltal, hogy:

- a közvetlen alapok kezelésével aktív politikát folytatnak, hogy támogassák a régiók várható optimális fejlődését;
- az alapok kihelyezésének politikája, annak érdekében, hogy utólagosan eltávolítsák a gazdaság méretcsökkentésének kedvezőtlen szociális hatásait a strukturálisan mesterkéltektől.

A Cseh Köztársaság regionális politikájának célja nem a limitált források egyenlő kiosztásán alapul, hanem a prioritások és az alapok koncentrált felhasználásának pontos definiálásán.

Az ilyen elképzelt növekedési stratégiát a régiók a következő változatos fejlődési folyamatokkal tudják biztosítani:

- Természeti és kulturális potenciák mozgósítása/mobilizálása;
- Fejlesztő innovációk terjesztése;
- Komparatív előnyök kihasználása;
- Térbeli kohézió, infrastruktúra fejlesztése;
- Régiók humán erőforrásainak különféle hasznosítása;
- Határokon átívelő és kölcsönös regionális együttműködések;
- Régiók szociális kohéziójának növelése;
- Régiók kiegyensúlyozott struktúrájának stabilizációja és vidéki területek felfrissítése;
- Régiók minőségi és nyitott/megközelíthető közigazgatása.

Regionális Fejlesztési Minisztérium

A tevékenységeket más minisztériumokkal együtt koordinálja, a nemzeti regionális politika érdekeinek biztosításaként és velük együttműködve készíti elő a nemzeti regionális fejlesztési programok stratégiatervezetét. Az eddigiek kiegészítéseként felelősséggel tartoznak a fontos tevékenységek

koordinálásáért, ami a gazdasági és szociális kohéziós politikára és más irányelvekre vonatkozik, melyek a hatásköreikbe tartoznak (helyi politika és turizmus), amelyek szintén hatnak a regionális fejlődésre.

Más minisztériumok

A regionális fejlesztés támogatásának keresztmetszeti, sokszektoros jellege van. Majdnem minden minisztérium hatásköre magába foglalja azokat a tevékenységeket, melyek többé-kevésbé hatással vannak a regionális fejlesztési kiadásokra, melyek befolyásolják az egyéni területi fejlesztési egyégeket, és talán a regionális egyenlőtlenségek csökkentéséhez vezetnek.

A Regionális Fejlesztési Stratégiát horizontális stratégiaként fogalmazták meg, amelyet a régiók hatékony fejlesztésére használnak a belső potenciáljaik mellett. A nemzetgazdaság egyéni szektorai is különböző módokat javasolnak, mely tevékenységek befolyásolhatják a regionális fejlesztéseket.

Hogy biztosítsák a Regionális Fejlesztési Stratégia megvalósítását, a kompetens minisztériumok folytatják tevékenységüket a szektorokban és a területeken, melyekhez megfelelő a hozzáértésük. A 2007–2013-as időszak a következő tevékenységeket foglalja magában:

- a regionális különbségek elemzését és kiértékelését minden évben, szektorokban, melyek a hatáskörükbe tartoznak, és így felismerik a regionális egyenlőtlenségeket;
- a Regionális Fejlesztési Stratégiára vonatkozó kiértékelő jelentés előkészítését, a minisztériummal együttműködve;
- a regionális szemléletek, politikák és koncepciók egyesítését, melyek a Regionális Fejlesztési Stratégia céljainak megvalósítására vonatkoznak;
- regionális megkülönböztetések alkalmazását a működőképes miniszteri programok serkentésére azzal a céllal, hogy koncentrált állami segélyekkel csökkentsék a nemkívánatos regionális egyenlőtlenségeket, és erősítsék a régiók fejlődési potenciálját;
- intézkedések megvalósítását azért, hogy sajátos segélyekkel támogassák a területi igényeket.

4.2.2. Regionális szintek

A cseh közigazgatásban összesen 5 szintet lehet megkülönböztetni: NUTS I–NUTS V. A Köztársaság maga a NUTS I, ezután a NUTS II 8 régiója következik, amely a NUTS III önkormányzati, kisebb régiók egyesülésé-

ből jött létre. A NUTS IV (megyei hatóság) beosztást nem kíséri valódi hatáskör, összesen 76 ilyen szintű kerület létezik. A legkisebb szinten (NUTS V) a helyi önkormányzatokat találjuk, szám szerint 6249-et. Mivel a megyei hatóságok megszűntek, a regionális és helyi kormányzati hatáskörüket szétesztották a régiók és a helyi önkormányzatok között.

NUTS II régiók

A NUTS II régiók statisztikai alapon jöttek létre, és lényegében a Strukturális Alapok pénzügyi forrásainak lehívása a funkciójuk. Testületeik a NUTS II Regionális Tanács és a NUTS II Regionális Fejlesztési Bizottság. A NUTS II Regionális Tanács az adott regionális tanácsok választott képviselőiből tevődik össze. Minden regionális tanács 10 képviselőt választ tagjai közül a NUTS II Regionális Tanácskozó Testületbe. Amennyiben a NUTS II régió azonos magával a régióval, akkor a Regionális Tanács alkotja a NUTS II Regionális Tanácskozó Testületet.

NUTS III régiók (kraj)

A NUTS III egységek elnevezése kerület (kraj). Gyakorlatilag 2000. január 1-jétől létezik ez a felosztás, a cseh közigazgatási reform részeként. Prága önmaga egy régió.

A Regionális Gyűlés tagjait négy évre választják. A regionális költségvetést és a helyi önkormányzatoknak adott támogatásokat ellenőrzik. Törvényjavaslatokat is előterjeszhetnek. A Regionális Gyűlés tagjainak száma a régió nagyságától függ: 600 ezer lakosig 45 tag, 600-tól 900 lakosig 55 tag, 900 ezer lakos felett 65 tag.

A Regionális Tanács a régió végrehajtó testülete. A feladatai végrehajtásáról a tanács a Regionális Gyűlésnek számol be. A tanács az elnökből és a Regionális Gyűlés négy évre választott képviselőiből áll.

A régió másik testülete a Régió Iroda, amely a tanács által kijelölt feladatokat hajtja végre, segíti a bizottságok és tisztségviselők munkáját, továbbá végrehajtja a ráruházott tevékenységeket, azokat az ügyeket kivéve, amelyeket a jog a tanácsnak, a tanácskozó testületnek vagy más speciális testületnek delegál. A Régió Iroda élén igazgató áll, aki a régióelnöknek felelős. A NUTS III regionális önkormányzatok önállóan kormányoznak az ügyekben. Amennyiben a régió állami feladatot lát el, azt a regionális testület mint megbízott hatóság teljesíti. A régió a saját adminisztrációs területén köteles ellátni a számára kijelölt feladatokat.

A régió a saját független hatáskörébe tartozó területeken nem alárendelt a központi állami hatóságoknak. Az önkormányzati tevékenységet a tör-

vények határozzák meg, nem az állami utasítások. Azonban, ha az alkotmányosság és a törvényesség feltételei nem teljesülnek maradéktalanul, lehetővé válik az állami beavatkozás is.

A régiókra vonatkozó törvény mondja ki a régiók önálló hatáskörét, és kijelöli a feladataikat. A következő hatáskörök tartoznak a régiók feladatai közé:

- másodfokú képzés (és a speciális alapfokú iskolák);
- úthálózat;
- környezet, hulladékgyűjtés;
- helyi tömegközlekedés;
- egészségügyi intézmények létesítése – kórházak, sürgősségi egységek;
- jogi személyiségű szervezetek alapítása;
- a régió gazdasága, regionális költségvetés;
- a helyi adók begyűjtése;
- a turizmus fejlesztése koncepciójának kidolgozása;
- szociális szolgáltatások;
- egyéb.

A régiók költségvetése a jövedelemadókból (kb. 40%, amelyben benne foglaltatik a személyi jövedelemadó, vállalati adó és az áfa) és a központi állami költségvetés leosztásából származik.

4.2.3. Helyi önkormányzatok

Az önkormányzati szint nagyon hasonló struktúrában működik, mint a regionális kormányzat, testületei: önkormányzati testület, tanács, polgármester és az önkormányzati hatóság. Csehországban 6249 helyi önkormányzat van.

Az önkormányzati képviselő-testület tagjait 4 évre választják. A testület jelöli ki az önkormányzati bizottságokat, amelyek az önkormányzati gyűlés tanácskozó testületei. Az *önkormányzati tanács* az önkormányzati testület választott tagjaiból áll. A *polgármestert* az önkormányzati testület választja 4 évre. Az önkormányzati hatóság egy az önkormányzati testületek közül, a pozíciója hasonló a regionális hatóságéhoz. A hatáskörét az önkormányzati képviselő-testület és az önkormányzati tanács határozza meg.

A régiók és az önkormányzatok között nincs alá-fölérendeltség, a helyi önkormányzatoknak általános hatáskörük van. Ez azt jelenti, hogy a helyi önkormányzat alá tartozó ügyek mindig az önkormányzat alá tartoznak, és nem tartoznak automatikusan a régióhoz is.

A helyi önkormányzatokhoz a következő általános feladatok tartoznak:

- önkormányzati költségvetés,
- helyi fejlesztések,
- a helyi kiadások,
- helyi rendőrség,
- alapfokú oktatás,
- vidékfejlesztés,
- helyi tömegközlekedés,
- egyébek.

Az állam által átadott feladatok szerint a következő önkormányzatokat különböztetik meg:

- önkormányzat,
- önkormányzat anyakönyvi hivattal,
- önkormányzat építésügyi hatósággal,
- megbízott önkormányzat,
- önkormányzat kiterjesztett jogkörrel.

Az önkormányzati testületek az ügyekben speciális jogszabályok szerint működnek a közigazgatási területükön, ami megegyezik az önkormányzat területével.

205 önkormányzat működik kiterjesztett jogkörrel. Ezek az önkormányzatok hidat képeznek a régiók és az önkormányzatok között. A következő ügyekben felelősek:

- népesség-nyilvántartás;
- személyi igazolványok, jogosítványok, forgalmi engedélyek kiadása;
- gépjármű-nyilvántartás;
- kereskedelmi engedélyek kiadása;
- szociális járandóságok kifizetése;
- környezetvédelem;
- vízszolgáltatás, köztisztaság;
- agrár- és erdőgazdálkodás, vadászati és halászati szabályozás;
- közlekedés és közútkezelés (2. és 3. osztályú utak);
- egyébek.

Megbízott (Mandated) önkormányzatok – összesen 389 önkormányzat, a helyi ügyekben közigazgatási feladatokat látnak el, általában a környező kisebb önkormányzatok részére. Fő feladatköreik:

- választások megszervezése (parlament, régió, helyi);
- vízszolgáltatás, köztisztaság;

- környezetvédelem;
- mezőgazdasági földek védelme;
- egyéb.

A főváros, Prága kerületekre oszlik. Mindegyik kerületnek saját választott testülete van. A fővárosi képviselő-testület tagjait négy évre választják. A tagok választják a főpolgármestert. Pága önkormányzat és régió is egyben, egy testülettel és egy tanáccsal.

Az önkormányzat költségvetése a bejövő adók (kb. 40%, személyi jövedelemadó, vállalati jövedelemadó és áfa, egyéb adók), nem adó jellegű jövedelmek, köponti költségvetési állami támogatás. A kiadások működési kiadásokra és városi kiadásokra oszthatók.

4.3. Csehország fejlesztési programjai 2004 és 2013 között

4.3.1. Cseh Nemzeti Fejlesztési Terv, 2004–2006

A 2004–2006-os csehországi Nemzeti Fejlesztési Tervben felvázolt stratégiai célkitűzések tulajdonképpen egy komplex gazdaság- és társadalompolitikai célrendszert fogalmaztak meg az uniós tagság első három évére, amelyek a Nemzeti Fejlesztési Terv makrogazdasági környezetét voltak hivatottak megteremteni. Ezek a következők voltak:

- pozitív és harmonikus fejlődés a makrogazdasági mutatók tekintetében, egyre stabilizálódó gazdasági keretrendszer kialakulása;
- a csatlakozást követően nagyobb arányú GDP-növekedés;
- a deficit csökkentése;
- az inflációs folyamatok lassulása;
- a munkanélküliségi ráta csökkentése;
- a cseh korona euróhoz viszonyított árfolyamának stabilizálása;
- a külföldi adósságállomány és a költségvetési deficit csökkentése;
- az euró bevezetéséig a cseh korona értékének megőrzése.

A 2004–2006-os csehországi Nemzeti Fejlesztési Tervben megfogalmazott, és a terv megvalósításától várt stratégiai célok a következők voltak:

- 2006-ra az egy főre jutó GDP közelítse meg az EU-átlag 75%-át.
- A regionális különbségek további növekedésének megelőzése.
- A környezet állapotának jelentős javítása (Európa legszennyezettebb területei itt és Lengyelországban találhatóak).

A stratégiai célok elérése érdekében elsősorban a cseh gazdaság műszaki színvonalának és versenyképességének emelésére, a munkaerő képzett-

ségi színvonalának és alkalmazkodóképességének javítására, és aktívabb regionális politikára kell összpontosítani.

A stratégiai célok elérésének előfeltétele a társadalmi és gazdasági kohézió, valamint a fenntartható fejlődés alapelveinek figyelembevétele, ideértve a szükséges jogszabályi és intézményi keretek kiépítését is.

A Terv az uniós elvárásoknak köszönhetően öt fejezetre tagolódik:

- a helyzetleírás,
- a célok megjelölése, a stratégiák és prioritások,
- az operatív programok ismertetése,
- a végrehajtás, az ellenőrzés és monitoring intézményrendszere és folyamata,
- a pénzügyi keretek.

A SWOT-elemzés alapján a cseh Nemzeti Fejlesztési Tervben a következő négy átfogó célt határozták meg:

- Megteremteni és kiépíteni a gazdasági fejlődés kondícióit, a belső tényezők felhasználásának erősítésével.
- A munkaerő képzettségének, versenyképességének és mobilitásának fejlesztése, és egyidejűleg a hátrányos helyzetű csoportok bevonása a gazdasági növekedés produkálásába.
- A környezet EU-sztenderdeknek megfelelő szintű védelme és ilyen állapotba hozása.
- Kiegyensúlyozott regionális fejlődés.

Prioritások és operatív programok

A Nemzeti Fejlesztési Tervben megfogalmazott hat prioritás megvalósítása érdekében 5 operatív programot fogalmaztak meg. A két SPD, Egységes Programozási Dokumentum csak Prágára vonatkozik, ezek viszont nem részei az NFT-nek, mert az csak az 1. célkitűzésbe tartozó régiókat foglalja magába.

Az egyes operatív programok tartalmáról

Ipari és Vállalati Versenyképesség Operatív Program

A program céljai:

- a kis- és közepes méretű vállalkozások fejlődésének támogatása;
- az innovációs aktivitás emelése, az infrastruktúra fejlesztése, különös tekintettel az emberi erőforrások megfelelő felhasználására;

- a munkatermelékenység hatékonyságának és produktivitásának fejlesztése, a termelékenység racionalizálása, a környezeti hátrányok felszámolása;
- a restrukturálási folyamatok befejezése, ipari parkok alapítása;
- az elsődleges energiaforrások takarékosabb felhasználása;
- az energiaintenzív termelési területek csökkentése;
- az elektromos energia felhasználásának növelése és az energiain-
tenzív ipari termelés hatékonyságának növelése.

Az Infrastruktúra Operatív Program

A program a következőket kívánja megvalósítani:

- a közlekedési infrastruktúra fejlesztése, különösképpen a hátrányos helyzetű területeken;
- a minőségi fejlesztés az egyéni környezeti feltételek javításával, különös tekintettel a hulladékgyűjtésre.

Az Infrastruktúra Operatív Program prioritásai:

- a közlekedési infrastruktúra modernizációja és fejlesztése;
- a légi közlekedés negatív környezeti hatásainak csökkentése;
- a környezeti infrastruktúra fejlesztése; a technikai közreműködés.

A Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program

A program négy célkitűzésre épül. Ezek:

1. a foglalkoztatás;
2. a vállalkozás;
3. a rugalmas alkalmazkodóképesség;
4. az egyenlő lehetőségek megteremtése.

A prioritások ennek megfelelően a következők:

- egyenlő lehetőségek;
- minden területre kiterjedő fejlődés;
- információs társadalom megteremtése;
- helyi kezdeményezések támogatása.

Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Operatív Program

A program szintén négy célkitűzésre épült. Ezek:

1. a vidékfejlesztésre, vidéki területekre és a mezőgazdaság fejlesztésére a szükséges technikai eszközök megteremtése érdekében bevonandó tőke növelése;

2. a mezőgazdasági termelés marketingmunkájának javítása, a magasabb hozzáadott érték biztosítása a külpiacokon történő értékesítés során;
3. a tulajdonosi struktúra átalakítása a mező- és erdőgazdaságban;
4. a vidékfejlesztés szociális aspektusainak megfelelő kezelése, a foglalkoztatás növelése, a képzési rendszer javítása és az információkkal való ellátottság biztosítása.

A Regionális Fejlesztési Operatív Program

Az operatív programok közül, mint az korábban látható volt, külön szerepel és nagy jelentőséggel bír az úgynevezett egyesült Regionális Operatív Program. Ez a program alapvető céljának tekinti, hogy:

- emelje a kisvállalkozások, a kézműipar termelékenységét, a befektetések mértékét, különös tekintettel az elmaradott régiókra;
- az elmaradottabb kistéleplések közlekedési lehetőségeinek javítása, telekommunikációs infrastruktúrához való csatlakozásának megteremtése, magasabb színvonalra történő emelése, a környezetvédelem fokozott megvalósítása;
- az életfeltételek javítása, és a hátrányos helyzetű rétegek lehetőségeinek javítása a munkaerőpiacon;
- a kistéleplések és egyes régiók környezeti elmaradottságának, illetve minőségének fejlesztése;
- az életkörülmények javítása egyes vidéki területeken;
- a turizmus fejlesztése, növelése gazdasági megfontolások alapján, gazdasági teljesítményhez való nagyobb hozzájárulása. Ezen belül a közvetlen turizmusba történő befektetések és új munkahelyteremtési lehetőségek megvalósításának feladatai.

A Regionális Fejlesztési Operatív Program a következő prioritásokat tartalmazza az előbbi célkitűzéseknek megfelelően:

- a helyi üzleti aktivitás növelése;
- a közlekedés és a kommunikációs technológiák regionális fejlesztése;
- a helyi humán erőforrás-fejlesztés;
- a kistéleplések és egyes régiók környezetének fejlesztése;
- a vidéki területek revitalizációja;
- a turizmus, elsősorban a gyógyvízre épülő idegenforgalom fejlesztése;
- a technikai segítségnyújtás.

A Nemzeti Fejlesztési Terv finanszírozása, pénzügyi keretei

27. táblázat: A Strukturális Alapok támogatásainak tervezett megoszlása az operatív programok között a 2004–2006-os években

Operatív program	%	(M EUR)			
		2004	2005	2006	Össz.
Ipari és vállalati versenyképesség	15,0	45 889	64 439	81 957	192 285
Infrastruktúra	13,5	41 300	57 955	73 762	173 057
Humán erőforrás-fejlesztés	21,0	64 244	90 214	114 740	269 199
Vidékfejlesztés	12,0	36 711	51 551	65 566	153 828
Régiók fejlesztése	38,5	118 855	166 901	212 275	498 052
Technikai segítségnyújtás		1 074	1 508	1 918	4 500
Összesen:	100,0	307 000	431 100	548 300	1 286 400

Forrás: Dvoráčskó G.: Csehország gazdasági szerkezetváltása 1990 után. Kézirat, Budapest, 2007.

4.3.2. Nemzeti Stratégiai Referencia Keret, 2007–2013⁶⁰

Célkitűzések 2013-ig

2013-ig a Cseh Köztársaság tevékeny országgá szándékozik válni jó gazdasági teljesítőképességgel, versenyképesen, jó minőségű környezettel, ami minden fő kritériumban (a tudásalapú gazdaság szintjében, a fejenkénti GDP-ben, a foglalkoztatásban, a szociális biztonságban stb.) eléri a fenntartható fejlődési elveknek megfelelő európai uniós normákat, és gondoskodni fog a lakosság életszínvonalának növekedéséről.

Globális célok és felépítésük

A globális célokat az elképzelések megvalósításáért állították fel, az öt fő elvnek és a regionális fejlesztési folyamatok tíz kulcsának megfelelően. A dokumentáció első része kifejti a Cseh Köztársaság hosszú távú regionális fejlesztésének alapvető irányát: ez a régiók kiegyensúlyozott, harmonikus és fenntartható fejlődése, amely a lakosság életszínvonalának növekedéséhez vezet.

Ezek a globális célok három stratégiai célból épülnek fel:

- a fejlesztésre irányuló stratégiai célból;
- az egyenlőtlenségre irányuló stratégiai célból;
- a hozzájárulás (közreműködés) stratégiai célból.

⁶⁰ Dvoráčskó G.: Csehország gazdasági szerkezetváltása 1990 után. Kézirat, Budapest, 2007.

Prioritási területek struktúrája és a Regionális Fejlesztési Stratégia prioritásai

Az objektív stratégia a témák és az aspektusok szövegén alapul, ami fontos szerepet játszik a regionális fejlesztések és a jogi személyiséggel bíró társaságok regionális kiterjesztésének támogatásában, az egyéni szektorok politikájában, ahol az hasznosnak és szükségesnek bizonyul. A stratégia nem oldja meg a szektorok összes problémáját. Így a Regionális Fejlesztési Stratégia bemutatja a jövőbeli regionális fejlesztési programok stratégiai fontosságú irányzatait; hogy központi vagy regionális szintű megvalósítást visznek-e véghez, európai uniós pénzügyi támogatásokkal, vagy azok nélkül. Az összefüggés a Stratégia és a Strukturális Alapok program dokumentumai között a fejlesztési tevékenységekben, a prioritásokban és a támogatások mértékében mutatható ki, melyek megengedettek az egyéni strukturális alapok és a működések releváns szabályozásában, amit különböző módon használhatnak, hogy a Cseh Köztársaság kiegyensúlyozott regionális fejlődését támogassák. Ily módon a Regionális Fejlesztési Stratégia nem közvetlen alapja a pénzeszközök disztribúciójának, melyek a Strukturális Alapokból származnak, hanem a regionális fejlesztési programok előkészítésének egyik alapidokumentuma (A Regionális Fejlesztési Programok, Cselekvések Előmozdításának – Act on Promotion of Regional Development – 6. része), és a szektorok, politikájuk és programjaik regionális megközelítéseinek megszövegezése, mely magába foglalja a Strukturális Alapok operatív programjait.

Prioritási tengelyek:

1. Európai és országos gazdasági stratégiai keretmunka
 - 1.1. Intézményes támogató rendszer és regionális együttműködés
 - 1.2. Régiók eredményes és hatékony közigazgatása
 - 1.3. Regionális politikák alapjai forrásainak biztosítása
2. Régiók gazdasága
 - 2.1. Régiók dinamikus gazdasági fejlődése feltételeinek megteremtése
 - 2.2. Kkv-k versenyképességének javítása
 - 2.3. Régiók üzleti innovációjának és kutatásainak támogatása
 - 2.4. Munkahelyteremtés
3. Emberek és települések
 - 3.1. Emberi tőkebefektetések támogatása
 - 3.2. Települési szerkezet és lakásépítés
 - 3.3. Régiók egyenlő esélyeken alapuló szociális kohéziója
 - 3.4. Városok fejlesztése és regenerálása

4. Infrastruktúra
- 4.1. Regionális és régiók fölötti szállítmányozási hozzáférhetőség biztosítása
- 4.2. Magas minőségű regionális, régiók közötti és régiók fölötti szállítmányozó részleg biztosítása
- 4.3. Régiók energiájának, kommunikációs hálózatainak és felszereléseinek fejlesztése
- 4.4. Régiók információs technológiájának fejlesztése
5. Természet, tájkép és környezet
- 5.1. Környezetvédelem, természetet magába foglalva
- 5.2. Átgondolt anyag- és energiaforrás-kezelés
- 5.3. Környezetvédelmi oktatás, tanácsadás és tudatosság
6. Turizmus
- 6.1. A turizmus szervezése és menedzselése
- 6.2. A turizmus infrastruktúrájának fejlesztése
- 6.3. A turizmus termékeinek és szolgáltatásainak fejlesztése
7. Kultúra
- 7.1. Kulturális események szervezése és menedzselése
- 7.2. Kulturális infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztése
- 7.3. Kulturális műemlékek megóvása és kihasználása
- 7.4. Oktatás és információ
8. Problémás területek
- 8.1. Problémás területek gazdasági teljesítőképességének javítása
- 8.2. Munkaerőpiac-közvetítés rendkívül magas munkanélküliséggel sújtott területeken
- 8.3. Sajátságos fejlesztési problémákkal küzdő vidéki és perifériális térségek helyzetmegoldásának támogatása

A stratégia végrehajtásának biztosítása

A jelenlegi tapasztalatok azt mutatják, hogy a regionális politikák, mint ahogyan azt korábban definiáltuk, eleget tesznek az EU-s politika alapelveinek – habár számos okból még mindig meglehetősen alábecsülik a Cseh Köztársaságot. Az okok a következő néhány pontban összefoglalhatóak:

- az egyéni minisztériumok parciális előnyeinek hangsúlyozása a régiók érdekében történő kölcsönös tevékenységek koordinálásának akadályá;
- a központ, a regionális és a helyi ügyintézés között magasabb vagy alacsonyabb mértékű a versengés;
- a szociális és gazdasági élet regionális dimenziójának alulértékelése.

Ennek a három oknak a gyakorlati következményei többek között magukba foglalják azt a tényt, hogy a közösségi támogató politika mérhetetlenül kihangsúlyozza egyrészt a szektorok („takargatott”) dimenzióját, másrészt viszont elhallgatja a regionális dimenzióit. Ezért a szektorok szándékainak bemutatását gyarapítani kell (mellékletekkel) – a sajátos területi fókuszprogramok mellett – a regionális felépítéssel.

Jogszabályi háttér

A Regionális Fejlesztési Stratégiák szervezeti és intézményes garanciák keretmunkájának megvalósítását meghatározza a 248/2000 sz. Cselekvési Törvény, amely a Regionális Fejlesztések Támogatásáról szól.

Fő regionális fejlesztési szintek:

- az állami szint,
- a régiók szintje (kraj),
- és a területi szint.

A regionális fejlesztés legfontosabb résztvevői

Regionális Fejlesztési Minisztérium

A tevékenységeket más minisztériumokkal együtt koordinálja, a nemzeti regionális politika érdekeinek biztosításaként és velük együttműködve készíti elő a nemzeti regionális fejlesztési programok stratégiai tervét. Az eddigiek kiegészítéseként felelősséggel tartozik a fontos tevékenységek koordinálásáért, ami a gazdasági és szociális kohéziós politikára és más irányelvekre vonatkozik, melyek a hatásköreikbe tartoznak (helyi politika és turizmus), amelyek szintén hatnak a regionális fejlődésre.

Más minisztériumok

A regionális fejlesztés támogatásának keresztmetszeti, sokszektoros jellege van. Majdnem minden minisztérium hatásköre magába foglalja azokat a tevékenységeket, amelyek többé-kevésbé hatással vannak a regionális fejlesztési kiadásokra, melyek befolyásolják az egyéni területi fejlesztési egységeket, és talán a regionális egyenlőtlenségek csökkentéséhez vezetnek.

A Regionális Fejlesztési Stratégiát horizontális stratégiaként fogalmazták meg, amelyet a régiók hatékony fejlesztésére használnak a belső potenciáljaik mellett. A nemzetgazdaság egyéni szektorai is különböző megoldásokat javasolnak, mely tevékenységek befolyásolhatják a regionális fejlesztéseket.

Hogy védjék a Regionális Fejlesztési Stratégia megvalósítását, a hozzáértő minisztériumok folytatják a tevékenységüket a szektorokban és a terü-

leteken, melyekhez megfelelő a hozzáértésük. A 2007–2013-as időszak a következő tevékenységeket foglalja magába:

- a regionális különbségek elemzését és kiértékelését minden évben, szektorokban, melyek a hatáskörükbe tartoznak, és így felismerik a regionális egyenlőtlenségeket;
- a Regionális Fejlesztési Stratégiára vonatkozó kiértékelő jelentés előkészítését, a minisztériummal együttműködve;
- a regionális szemléletek, politikák és koncepciók egyesítését, melyek a Regionális Fejlesztési Stratégia céljainak megvalósítására vonatkoznak;
- regionális megkülönböztetések alkalmazását a működőképes miniszteri programok serkentésére azzal a céllal, hogy koncentrált állami segélyekkel csökkentsék a nemkívánatos regionális egyenlőtlenségeket, és erősítsék a régiók fejlődési potenciálját;
- intézkedések megvalósítását azért, hogy sajátos segélyekkel támogassák a területi igényeket.

28. táblázat: Az EU-források előzetes allokációja a 2007–2013-as időszakra

Operatív program	Részarány	(M EUR)					
		EU-alapok				Cseh társfinanszírozás	Összesen
		Összes EU	ERDF	ESF	CF		
Vállalkozások és innováció	12%	3 160,7	3 160,7			1 053,7	4 214,4
Kutatás, fejlesztés és innováció	6%	1 580,2	1 580,2			526,8	2 107,0
Foglalkoztatás	10%	2 633,9		2 633,9		878,0	3 511,9
Oktatás	10%	2 633,9		2 633,9		878,0	3 511,9
Környezetvédelem	20%	5 402,45	878,1		4 524,35	1 091,1	6 493,5
Közlekedés	20%	5 402,45	878,1		4 524,35	1 091,1	6 493,5
Integrált	8%	2 107,3	2 107,3			702,4	2 809,7
Regionális	12%	3 160,4	3 160,4			1 053,5	4 213,9
Technikai közreműködés	2%	526,9	526,9			175,6	702,5
Összesen:	100%	26 608,2	12 291,7	5 267,8	9 048,7	7 450,1	34 058,3

Megjegyzés: Kizárólag konvergenciacélokra

Forrás: Tematické operační programy (www.strukturalni-fondy.cz/Programy-2007-2013/Tematicke-operacni-programy)

4.4. Területfejlesztés Csehország régióiban

4.4.1. Dél-Morvaország, Jihomoravský⁶¹

Dél-Morvaország, mint ahogyan az a nevéből is kiderül, Csehország délkeleti részénél található, a Morva folyó mentén, közvetlen szomszédságban Ausztriával és Szlovákiával. Brno régió Csehország negyedik legnagyobb régiója, a maga 7196,5 km²-es területével. A dél-morvaországi régióknak 48 városa és 7 községe van: Blansko; Brno-město; Brno-venkov; Břeclav; Hodonín; Vyškov; Znojmo. A régió jelentősebb városai: Blansko, Boskovice, Břeclav, Brno, Hodonin, Kyjov, Veseli és Znojmo. A dél-morvaországi régió egyik legfontosabb városa Brno, melynek kétszáz kilométeres körzetében számos jelentős európai város fekszik, például: Prága, Bécs és Pozsony. A régió hivatalos nyelve a cseh, a fizetési eszközük pedig a cseh korona (CZK).

Cseh- és Morvaország több medencéből áll, amelyeket három oldalról természetes határokként peremhegységek védenek. Ez a közép-európai hegyvidék legegységesebb része, a felboltozódott peremhegyek (Szudéták) következtében igazi zárt táj. A Cseh-nagymedencét a Morva-nagymedencétől a széles és hullámos felszínű Cseh–Morva-dombság választja el. Igen termékeny vidék 500-800 méteres kiemelkedésekkel. Uralkodó kőzetek: a gneisz, a csillámpala és a gránit. Hasonló felszínű a Brnótól északra húzódó Drahani-dombvidék. Tőle valamivel nyugatabbra van az erdős Morva-karszt. A Brünntől (Brnótól) délre és keletre, illetve a Morva folyó bal partján húzódó hegyek már a Kárpátokhoz tartoznak. A Morva-nagymedencén belül találunk jelentős medencéket. A Morva-medence északi részén húzódó Ostravai-síkság tulajdonképpen a Sziléziai-alföld egyik csücske.

A morvaországi régió a legérdekesebb turisztikai célpont a Cseh Köztársaságon belül. Brno az igazságügy, az egyetemek és Közép-Európa kereskedelmi városa. A régió élvezi annak előnyeit, hogy területe a szállítványozás összekötő láncszeme, olyan csomópont, amely stratégiai fontosságú. A régió rendelkezik főutakkal, vasútvonalakkal, melyek összekötik Nyugat- és Kelet-Európát, illetve Észak- és Dél-Európát. Jelentősebb útvonalai: az E50-es, az E65-ös és az E462-es, valamint az 1-es és a 2-es fő-

⁶¹ Általános információk Csehországról
(<http://www.csehország.net/altalanos-informaciok-csehorszagrol/regiok-adatai>)
Csehország útikönyv

útvonal. A Tuřany repülőtér Brnóban (mely 2006-ban majdnem 400 000 utast fogadott) a Cseh Köztársaság második legnagyobb repülőtere. Mindennapos, közvetlen menetrend szerinti járata van Londonba, Münchenbe, Prágába, és a nyári időszakban több mint 20 charterjáratot is indít.

A Cseh Köztársaság lakosságának körülbelül 11%-a él a dél-morvaországi régióban. Dél-Morvaország 1 130 000 fős lakosságának körülbelül 33%-a (370 000 fő) él Brno városában. A terület népsűrűsége: 157 lakos/km². A Cseh Köztársaságon belül a régió a negyedik helyen áll a lakosság számának tekintetében.

A népesség átlagos éves növekedési üteme 2004–2006 között évi 8,56%, melyből a 15–65 éves korúak száma százalékos korösszetétel szerint nem változott: míg a 15 éven aluliak száma százalékos arányban nőtt, addig a 65 év felettieké csökkent. Ez azért jó, mert számos helyen a lakosság elöregedésével küzdenek, de ebben a régióban nem.

A gazdaságilag aktív népesség 2006-ban 560,3 ezer ember, ők azok, akik már betöltötték a 15. életévüket. Azonban a gazdaságban csak 517,5 ezer fő dolgozik, míg a munkanélküliek száma 44,6 ezer fő. 2004-hez képest a dolgozók száma kevésbé növekedett (1,3%-kal), míg a munkanélküliek száma 3,7%-kal csökkent. Az aktív korú népesség képzettség szerinti megoszlása:

- 19% dolgozik oktatás nélkül;
- 35,5% dolgozik úgy, hogy nem rendelkezik érettségi bizonyítvánnyal;
- 32,8% dolgozik úgy, hogy rendelkezik érettségi bizonyítvánnyal;
- és 12,6% dolgozik diplomás munkavállalóként.

Az oktatás nélkül dolgozók száma viszonylag magas, és nem csökken eléggé (több nő dolgozik anélkül, hogy részt vett volna bármilyen oktatásban: 123,1 ezer, ami igen jelentős szám). Az érettségizett felnőttek száma azonban egyre növekszik. Ma már 132,7 ezer nő és 185,9 ezer férfi, azaz 318,6 ezer fő rendelkezik érettségivel, szemben a korábbi 284,8 ezer fővel (2004-ben). Az egyetemet végzettek száma is növekszik, a férfiak és nők aránya állandónak mondható, azonban figyelemre méltó, hogy az egyetemeken átlagosan több férfi tanul. Ez igen kedvező tendencia, mert egyre több a képzést igénybe vevők száma.

A Jihomoravský régióban 44 600 fő munkanélküli, akik közül 24 100 fő nő. A munkanélküliségi ráta 8%-os (a nőknél magasabb, 9,8%-os). Életkor szerint a legtöbb munkanélküli a fiatal felnőttek közül kerül ki: 15–19 évesek (a munkanélküliek 38,9%-a), 20–24 év közöttiek (18,2%),

míg a 25–29 évesek átlagosan 7,1%-ot tesznek ki. Az idősebb korosztályokban a munkanélküliek megoszlása 6,4–9,3% között van. A legkevesebb munkanélküli a 60 év fölöttiekénél található: 3,6%.

A dél-morvaországi régió kitűnő gazdasági potenciállal rendelkezik, Csehország egyik legtermékenyebb, kellemes éghajlatú vidéke. A bruttó hazai összterméke a legmagasabbak között van a Cseh Köztársaság régióin belül.⁶² Az üzletek száma a komputertechnológia, a telekommunikáció, a szoftverfejlesztés és más high-tech iparág világában egyre csak növekszik, szignifikánsan különösen a legutóbbi pár évben. A dél-morvaországi régió kifejezetten támogatja a technológia és a biotechnológia fejlődését az inkubátorházak segítségével.

A régióban a mezőgazdaság is színvonalas ágazat: a régió 60%-a mezőgazdasági területből áll, melynek 84%-a szántóföld. A régió sajátos különlegessége, hogy a Cseh Köztársaság borászatának 96%-a innen származik.

A régióban a vállalkozások átlagos száma (amelyek 20 vagy több főt foglalkoztatnak) a legtöbb: 308 db (azaz az országos 2,5 ezer vállalatból 12% található a régióban).⁶³

A legtöbb ember az iparban, illetve kereskedelmi területen (motorke-rékpárok és különböző járművek eladásával és javításával foglalkozik) dolgozik. Átlagosan a munkavállalók havonta 20 546 CZK-t visznek haza, míg összesen mintegy 2 372 872 CZK-t termelnek a 20, illetve annál több főt foglalkoztató vállalkozások.

4.4.2. Észak-Morvaország, Moravkoslezsko⁶⁴

Moravkoslezsko régió területe a kisebbek közé tartozik, de a csehországi régiók közül a legnépesebb. Míg Csehország népessége 10 230 060 (2001), addig a Moravkoslezsko régió népessége 1 253 257 fő (2005). A morva-sziléziai régió (Moravkoslezský kraj) központja Ostrava. Lakosságának száma 309 ezer fő. Ostrava a Cseh Köztársaság harmadik legnagyobb városa.

Moravkoslezsko régió területe (5555 km²) a kisebbek közé tartozik, de a csehországi régiók közül a legnépesebb, annak ellenére, hogy a Bruntál járási terület Csehország legritkábban lakott területe.

Népsűrűsége 232 lakos/km², mely kétszer nagyobb, mint az EU átlaga (115 lakos/km²), ám általánosan az utolsó években már látszólagos a populáció

⁶² Invest in Brno. Invest in South Moravia (<http://www.invest-in-czech.com/>)

⁶³ Dél-Morvaország Régió 2007-es statisztikai évkönyvének 202. oldala.

⁶⁴ Majerníková M.: Csehország Moravsko-Slezsko régiója. Kézirat, Budapest, 2007.

stagnálása. Nagyon tipikus e régió népességének etnikai összetétele is, mely jóval változatosabb, mint Csehország más régióiban: szlovákok (5,36%), lengyelek (3,62%), romák, de kisebb számban németek és magyarok is élnek itt.

29. táblázat: Moravskoslezsko legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Moravskoslezsko	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	1 264	1 262	1 259	1 252	1 250	1 250
Népsűrűség (fő/km ²)	232,4	232,7	232,2	235,6	235,2	235,2
Foglalkoztatási ráta (%)	59,1	57,7	57,7	59,3	59,5	61,4
Munkanélküliségi ráta (%)	13,4	14,8	14,6	13,9	12,0	8,5
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	54	57	61	64	64	67
Regionális GDP (M EUR)	7 613	7 730	8 892	10 374	11 524	12 967
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	6 420	6 702	6 881	7 560	7 962	8 786

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables internetes)

A régió északi része Lengyelországgal, keletről Szlovákiával határos, nyugatról és délről pedig a Középmorva régió határolja. A régió legnagyobb része ipari jellegű terület, főleg Ostrava és Karvina környékén. Leginkább városokban laknak az emberek; további jelentős városok: Bruntál, Frýdek-Místek, Karviná, Nový Jičín, Opava, Havířov, Kopřivnice stb.

A Csehországi Operatív Programot a különböző régiók fejlesztési programjai alapján valósították meg. A Regionális Fejlesztési Terv (Regional Development Plan) a cseh operatív program három fő elemét veszi alapul, és helyi szintre vetíti azokat:

- a régió konkurenciaképességének megerősítése;
- a szociális összetartás megerősítése. Mind a városi, mind a vidéki élet nehézségeiből származó problémákat is kezelni szeretné a terv;
- kiegyensúlyozott és harmonizált régiófejlesztés.

A régió fejlesztésének stratégiája pedig 5 fő irány révén lesz megvalósítható:

1. Regionális infrastruktúra és elérhetőség;
2. A régió prosperitásának támogatása;
3. A városok fejlődése;
4. A vidék fejlődése;
5. Technikai segítség.

4.4.3. Severovýchod⁶⁵

Severovýchodannyit tesz csehül, hogy északkelet. Csehország 8 kohéziós régiójának egyike. A 8 régió közül az egyetlen, amely három régió csatlakozásával jött létre, amelyek a következők: Liberec, Hradec Kralové és Pradubice. Az északkeleti régió viszont korábban nem tartalmazta Liberec területét, hanem Východočeský régiójához tartozott.

Ez az északkeleti kohéziós régió a Česká Kotina északi és északkeleti határában található. Északnyugati területén magas hegységek találhatók, ezek a Jizerské hory és a Krkonoše, amelyeket az Elba folyó forrásai tarkítanak. Krkonoše legmagasabb pontja a Sněžka, amely egyben Csehország legmagasabb pontja, illetve másik magas pontja Podkrkonoš, amely két hegycsúcs időtlen idők óta a cseh területek része, így tradíciójuk és folklórujuk rengeteg mesében és szokásban tűnik fel, csakúgy, mint a tradicionális kézi manufaktúrák: az üveg-, a textil-, a csipke- és a parókakészítés.

A régió északi területén az Orlické hory és a Králický Sněžník hegyek vannak. A Králický Sněžník hegyét Európa tetejének nevezik, mivel az ottani vizei a Fekete-tengerbe, az Északi-tengerbe és a Balti-tengerbe is áramlanak. A régió délnyugati területei sík vidékek, kevésbé párásak és melegebb éghajlatúak.

Az északi és északkeleti határok megegyeznek a Cseh Köztársaság határaival, és szomszédságukban a szászországi Drezdával és a lengyelországi Dolno-slezské területeivel Közép-Morviának nevezzük.

Am a területnek földrajzilag és gazdaságilag is vannak különbségei. Földrajzilag egyik legerősebb összekötő eleme, hogy az Elba folyó felső területének közelében található. Az Orlické hory és a Králický Sněžník-hegy északon hűvös klímát biztosít, a meleg terület klimatikus körülményei viszont megfelelőek az igényesebb növények termesztésére is.

Mindhárom régióban a fővárosuk neve megegyezik a régiójuk nevével. A legkisebb régióban, Liberecben két nagyobb várost említhetünk meg, ezek: Česká Lípa (38 830 lakos) és Jablonec nad Nisou (44 822 lakos)⁶⁶. Hradec Kralové régiójának nagyobb városai közt fontos kiemelni Trutnovot (31 195 lakos), Jičín (16 253 lakos), Náchodot (21 079 lakos) és Rychnov nad Kněžnou (11 672 lakos). Pardubicében, amely a három közül a második legnagyobb régió, fontosabb városok Chrudim (23 385 lakos), Svitavy (17 248 lakos) és Ústí nad Orlicí (14 918 lakos).

⁶⁵ Kiss A. É.: Csehország – Praha. Kézirat, Budapest, 2007.

⁶⁶ Liberec Region (http://en.wikipedia.org/wiki/Liberec_Region)

30. táblázat: Severovýchod legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Severovýchod	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	1 483	1 482	1 481	1 482	1 486	1 493
Népsűrűség (fő/km ²)	121,0	120,9	120,8	120,9	121,2	121,8
Foglalkoztatási ráta (%)	66,9	65,7	65,0	65,7	65,8	66,0
Munkanélküliségi ráta (%)	5,4	6,5	6,7	5,6	6,1	4,8
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	62	63	64	64	64	66
Regionális GDP (M EUR)	10 168	10 053	10 879	12 294	13 740	15 126
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	6 833	7 088	7 339	7 940	8 474	9 232

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

Mint láthatjuk, a régió teljes népessége 1,5 millió fő körül van, amely kb. 15%-a a teljes cseh népességnek.

A régió területét tekintve azt mondhatjuk, hogy a Cseh Köztársaság 15,8 százalékát foglalja magába, következésképpen a 8 régió közül a nagyobbak közé sorolhatjuk. Ezen belül Králové Hradec és Pardubice közel ugyanakkora, ám Liberec csak Severovýchod egynegyedét foglalja magába. A népesség, a terület nagyságából feltételezhetnénk, hogy Králové Hradec a legnagyobb, ám a népsűrűség jóval nagyobb Liberec térségében. A régió népességének száma az elmúlt években kismértékben változott, egy nagyon kismértékű csökkenést figyelhetünk meg, amit a fenti táblázat is mutat, 2005-ben viszont újabb növekedést.

A 2004-es adatok szerint 1116 önkormányzat volt ebben a térségben, amely jóval magasabb az átlagos aránynál. Ezek száma Liberecben kevesebb mint a fele a másik két régióban találhatóak együttvéve. A kerületek számát tekintve 14 db található az egész régióban, ami majdnem az összes kerület egyötödét teszi ki.

A régió lakosságának 19%-a a három fővárosban él, a városi lakosság aránya pedig 44%, amely nagymértékben eltér a cseh átlagtól. Tehát megállapítható, hogy a térségben jelentős a falusi lakosság aránya.

A munkanélküliség, mint sok más európai országban, Csehországban is nagy problémát okoz. Ennek ellenére pozitívum, hogy Csehországban a munkanélküliségi ráta az EU27 átlaga alatt van. A fejlettebb országok közül Dánia az EU-átlag alatt van, de érdekes, hogy Németországban ez az arány 10%.

A régió belüli regisztrált munkanélküliség aránya Liberec és Pradubice területén ugyanakkora, Králové Hradecben viszont 2004-ben 1,5 százalékponttal alacsonyabb volt, ami elég jelentős különbség. Az egész területre jellemző a 8,9%-os átlag, amely 0,6 százalékponttal magasabb, mint a cseh átlag volt 2004-ben.

31. táblázat: Prága legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Prága	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	1 159	1 164	1 168	1 176	1 185	1 200
Népsűrűség (fő/km ²)	2 388,8	2 399,0	2 407,9	2 424,9	2 443,0	2 472,9
Foglalkoztatási ráta (%)	71,7	71,1	70,3	71,3	71,6	71,5
Munkanélküliségi ráta (%)	3,6	4,2	3,9	3,5	2,8	2,4
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	148	154	154	159	162	172
Regionális GDP (M EUR)	19 039	19 348	20 758	24 049	27 552	31 724
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	9 708	10 428	10 578	11 225	12 246	13 181

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

A fenti adatok jól mutatják a főváros, illetve az északkeleti térség közti regionális különbségeket. A többi térségre is a Severovýchodra jellemző arányok érvényesek. E különbség az újonnan csatlakozó országok gyakori ismérve, akár Magyarországra gondolva, ahol ugyanígy megmutatkozik a főváros és az egyéb régiók közti óriási eltérés.

A regionális GDP Králové Hradecben magasabb, mint a másik kettőben. A nemzeti átlagtól kevésbé tér el e három régió.

A 2007–2013 közötti időszakra tervezett program (ROP NE)

A következő részben Északkelet-Csehország régiójára a 2007–2013 közötti időszakra tervezett programot fogjuk bemutatni. A program célja, hogy előmozdítsa a közlekedés lehetőségeit és a régiók integrációját, magába foglalja a tömegközlekedés modernizációját, támogassa a turizmus infrastruktúrájának és szolgáltatásainak fejlődését. Előkészíti kisebb üzleti telephelyek létrehozását és az életkörülmények javítását a városokban és a vidéki területeken, különösen az oktatás, a szociális és az egészségügyi infrastruktúra területén.

A támogatás összege 656,46 millió euró volt, amely megközelítően 2,46%-a az egész összegnek, amelyet Csehország az EU-alapokból kapott.

Az északkeleti régió programjához a cseh forrásokból további 115,85 millió euróval kellett hozzájárulni.

A fejlesztési programok (2007–2013)

- ***Fejlesztés a közlekedési infrastruktúrában***

242,9 millió euró, ami a régió által kapott teljes támogatás 37%-a az EU-alapból. Példaként említve a modernizációt, a felújításokat és másod-, illetve harmadosztályú utak építését, ami tartalmazza a kisebb hiányosságok javítását és a kockázatmegelőzést (keskeny utakon, hidakon, körforgalmakban), elkerülő utak építése, zajmentesítő falak építése az utak mentén, olyan járművek építése, illetve átalakítása, amelyek környezetbarát tömegközlekedést tesznek lehetővé (trolibuszok, villamosok és egyéb, vasúti járművek).

Átépíteni, modernizálni vagy felújítani az állomásokat, és parkolókat építeni ezek közelében, így megkönnyítve az autóval érkezők átszállását a tömegközlekedési eszközökre. Továbbá megállók építése mind a vasúti és a nem vasúti személyi közlekedéshez, környezetbarát, alacsony padlójú buszok vásárlása vagy modernizálása. Az ellenőrzés megvalósítása, információs technológia és rendszerek létrehozása, melyek segítik a tömegközlekedést, ezen a területen is felújítások, modernizáció és építkezések. A reptéri infrastruktúra kiépítése és felújítása, kerékpárutak építése és biztonságosságuk növelése, csomagmegőrző automaták létrehozása stb.

- ***A városi és vidéki területek fejlesztése***

223,2 millió euró, ami a régió által kapott teljes támogatás 34%-a az EU-alapokból. Például a történelmi, kulturális és technikai jellegzetes-ségek felújítása, új életre keltése. A terek, parkok és más közterületek – beleértve a zöld területeket – helyreállítása, gondozása. A vidéki barnamezős övezetek helyreállítása. Infrastruktúra kiépítése és felújítása a sport- és szabadidős tevékenységekhez, technikai eszközökkel támogatni az oktatást az általános és középiskolákban, beruházási tevékenységek támogatása, amelyek fejlesztik az oktatási infrastruktúrát és a szociális szolgáltatásokat, új egészségügyi eszközök és kellékek vásárlása, a közbiztonság megteremtése a városokban és a falvakban egyaránt (kamerás megfigyelőrendszerek, tűzoltóságok) stb.

- ***Turizmus***

144,4 millió euró, ami a régió által kapott teljes támogatás 22%-a az EU-alapokból. Az ellátás fejlesztése az élelmezésben és a szálláslehetőségekben, új kerékpár- és turistautak kiépítése, a kulturális-történelmi és technikai értékek helyreállítása, az ezekhez vezető navigációs rend-

szerek kialakítása, összetett projektek elősegítése, új parkolási lehetőségek kialakítása a látogatók számára, a lovas turizmus, vidéki turizmus, extrém turizmus fejlesztésére projektek létrehozása. Új elemző és stratégiai dokumentumok írása az idegenforgalmi ipar figyelembevételével, jelzőrendszerek a turisztikai vonzerőkhöz, kiterjedt információs rendszerek, foglalási lehetőségek stb.

- **A környezet fejlődése**

26,3 millió euró, ami a régió által kapott teljes támogatás 4%-a az EU-alapokból. A barnamezős övezetek regenerációja és megújítása, annak érdekében, hogy fejlesszék az üzleti tevékenységet (épületek, belső utak, a fő szennyvízcsatorna-rendszerek és vízvezetékek, gáz- és elektromos vezetékek építése és helyreállítása), a létező és új ipari zónák és épületek összeköttetése a fő kommunikációs és technikai infrastruktúra érdekében. Beruházás továbbfejlesztésekbe, hogy az iskolák osztálytermeibe és más termeibe, tanulóképzési központokba vagy közvetlenül a gyárakba, ahol a tanulók gyakorlati ismereteket és képességeket sajátítanak el, tárgyi-technikai eszközök kerüljenek.

- **Technikai segítség**

19,7 millió euró, ami a régió által kapott teljes támogatás 3%-a az EU-alapokból. Az olyan tevékenységek finanszírozása, amelyek kapcsolódnak a programok menedzsmentjéhez, például a hivatalnokok fizetésének a felügyelete, a projektek kiválogatása, a projektek és a programok megfigyelése, a projekt tanulmányok és elemzések részletes kidolgozása, a programok nyilvánossága, a projektek előkészületeinek és megvalósításainak támogatása stb.

4.4.4. Severozápad⁶⁷

A Karlovarský régió Csehország nyugati részén található. A Západočeský régió felbomlásával két régió alakult ki: Karlovarský és Plzeňský. A régió északon és nyugaton Németországgal határos, keleti szomszédja az Ústecký régió, a déli pedig a Plzeňský régió. Az Ústecký régióval együtt képezik a NUTS II-es északnyugati kohéziós területet.

A Krušné hory hegység a nemzeti határ mentén terül el, és keresztülszeli a fent említett két régiót. A régió legmagasabb pontja 1244 méteres tengerszint feletti magasságával a Klínovec, amely a Karlovy Vary kerületben található, csakúgy, mint a régió legmélyebb pontja, az Ohře partján

⁶⁷ Szabó P.: A Severozápad régió. Kézirat, Budapest, 2007.

fekvő, 322 méter tengerszint feletti terület. A Karlovarský régió az Ohře medencéjében fekszik, amely egyúttal a legfontosabb folyó a régióban. Az Ohře mellett a Teplá, a Rolava, a Bystřice és a Svatava folyók is jelentősek. A fent említettek közül a legismertebb a Teplá folyó, amely Karlovy Varynál torkollik az Ohře-ba. A Teplá átfolyik a Karlovy Vary-völgyön, ahol a gyógyforrások legtöbbször a felszínre tör. E források a folyóba ömlenek, és lehetővé teszik a cseppkőves opál (édesvízi mészkő) és a pizolit néven ismert aragonitfajták keletkezését. A vizük rengeteg ásványi anyagot, gázt, főleg oldott szén-dioxidot tartalmaz. Jelentős készletekkel rendelkeznek barnaszénből, melyet a Sokolov területen bányásznak, valamint a kerámiakészítéshez szükséges agyaggal. Ez az agyag tette lehetővé a régió területén kialakult számos porcelánmanufaktúra kialakulását.

A közigazgatás 3 körzetből áll: Cheb, Karlovarský és Sokolovský kerület, amelyek közül a Karlovarský a legnagyobb: 49%-át teszi ki a régiónak. A régióban található 132 település közül 28 rendelkezik városi ranggal. Ezek közül a legjelentősebbek: Chodov, Ostrov, Kraslice, Cheb, Hazlov, Abertamy, Rotava, Sokolov, Luby, Teplá.

A régió legjelentősebb városa a fürdőiről híressé vált Karlovy Vary, amely a cseh–német határtól nem messze fekszik az E48-as úton, 60 km-re Schirndingtól, és mindössze 125 km-re Prágától, ahonnan a D6-os autópálya segítségével közelíthető meg. Emellett rendszeresen indítanak buszjáratokat Csehország nagyobb városaiból. Ezen kívül a légi közlekedésben is kiemelt szerephez jutott: a négy repülőtér közül az egyik ebben a régióban található, Karlovy Varytól csupán néhány km-re.

A 2006-os népszámlálási adatok alapján a régióban 304 602 fő lakik, ami a népesség 2,94%-a. 1998-hoz képest, amikor is 304 831-en éltek itt, ez alig 0,08%-os csökkenés, ami viszonylag állandó népességre utal.

A régióban a munkanélküliségi ráta 2005 végén 10,28% volt, amivel a 12. helyen áll a Cseh Köztársaságban, és – összehasonlítva a 2004-es adattal – 0,47 százalékponttal csökkent. A legalacsonyabb munkanélküliségi ráta Cheb körzetében volt (8,14%), aztán Karlovy Vary (10,06%) következett, majd a sereghajtó a Sokolov körzet volt, 12,73%-kal. 2005-ben 18 017 munkanélküli pályázott 1206 betöltendő állásra. A munkanélküliek között az alapfokú oktatásban részesültek (8841 fő, 49,1%), valamint a szakmunkásképzővel rendelkező egyének (6043 fő, 33,5%) képviseltetik magukat a legnagyobb számban. Ha az életkort vesszük figyelembe, akkor a legtöbb munkanélküli az 50–54 év közöttiek (14,2%), valamint a 20–24

év közöttiek (13,7%) közül kerül ki. A munkakeresők átlagos életkora (38,2 év) az előző évhez viszonyítva 1,5 évvel nőtt.

32. táblázat: Severozápad legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Severozápad	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	1 123	1 125	1 126	1 127	1 128	1 133
Népsűrűség (fő/km ²)	132,5	132,6	132,8	132,9	133,0	133,7
Foglalkoztatási ráta (%)	62,3	61,5	61,5	61,5	61,8	62,0
Munkanélküliségi ráta (%)	11,4	11,2	13,1	13,5	12,8	9,5
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	56	60	61	60	61	62
Regionális GDP (M EUR)	7 036	7 289	7 881	8 790	9 830	10 764
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	6 402	6 780	6 876	7 362	7 946	8 517

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

A turizmus a Karlovarský régió egyik legfontosabb iparága. A gyógyfürdők a külföldről és Csehországból érkező vendégek fő célpontjai. 2005-ben 304 587 vendég látogatta meg a régiót, az átlagosan eltöltött idő 7,4 nap volt, ami az országos átlaggal összehasonlítva (4,3 nap) a leghosszabban eltöltött idő. A külföldi látogatók az összes látogatóhoz képest 68,8%-ban érkeztek, ami az országban a legmagasabb. Kiemelkedő még az eltöltött éjszakák száma/1000 lakos mutatószám, ez 12 450,2 vendéget jelent, ami az országos átlag háromszorosa.

Az Ústecký régió Csehország északnyugati részén fekszik. Északon Németországgal szomszédos, északkeleten a Liberecký régió, nyugaton a Karlovarský és a Plzeňský régió, valamint délkeleten a Středočeský régió határolja.

A régiónak az Európai Unióban rendkívüli a jelentősége közlekedési/szállítmányozási szempontból. Az E55-ös nemzetközi út átszeli a Teplice és Litoměřice kerületeket, összekötve Európa északi és déli részét, és Lovosice városától a D8-as autópályaként folytatódik. A másik legfontosabb útvonal a Krušné-hegység mentén elvezet egészen a Liberecký régió északi részéig. Nem kevésbé fontos a Németországból induló, Chomutov és Louny városát érintő, Prágáig tartó útvonal.

A vasúti közlekedés tekintetében a Németországot és Prágát összekötő vasútvonal érinti Ústí nad Labem városát.

Az Elba folyó bír a legnagyobb jelentőséggel Csehországban a vízi közlekedés vonatkozásában, hisz lehetővé teszi a hajózást egészen Hamburgig.

Az Ústecký régió az alábbi 7 körzetre osztható: Děčín, Chomutov, Litoměřice, Louny, Most, Teplice és Ústí nad Labem, amely összesen 354 különböző települést ölel fel. Közülük csupán 46 rendelkezik városi ranggal. A legfontosabbak: Bílina, Česká Kamenice, Děčín, Chomutov, Kadaň, Louny, Lovosice, Litoměřice, Litvínov, Most, Roudnice nad Labem, Rumburk, Štětí, Teplice, Terezín, Ústí nad Labem, Varnsdorf, Žatec.

Az Ústecký régió a gazdasági struktúra, a környezeti körülmények és a természeti erőforrások tekintetében egyaránt változatos. A régió történelmi-gazdasági jelentősége a nyersanyagokra épült, különösen a felszínhez közel elhelyezkedő barnaszénkészletekre. A barnaszénlelőhelyek Krušné hory hegyvonulata alatt, Ústí nad Labem városától Kadaňig találhatóak. Ezen kívül számos fontos nyersanyag található a régióban, mint a minőségi üveg, a kohászatnál használatos formázóhomok és az építőkö. Négy olyan terület található a régióban, amely eltér a többitől. Ezek a területeken magasan fejlett az ipari termelés, és mind az Ore-hegység előhegységein koncentrálódik. A négy említett kerület: Chomutov, Most, Teplice, és részben Ústí nad Labem is. A legfontosabb területek közé tartozik az energiaszektor, a szénbányászat, a gépgyártás, valamint a vegyészeti és az üveggyártási szektor. Más fontos területek Litoměřice és Louny térségében találhatóak, amelyek komló- és zöldségtermelésükről ismertek, különös tekintettel a Labe folyó és az Ohře folyó mentén nyugvó részekre, amelyek jól ismert gyümölcsstermő területek. A Litoměřice környékén természetesen szőlő kifejezetten jó hírnévnek örvend. Az elmúlt évek során a Most körüli területek a borászatukról lettek ismertek, ahol a szőlőt olyan területeken termesztik, amelyeket termővé változtattak a barnakőszénbányászat után. Az Ore-hegység hegyvonulatain a népesség meglehetősen ritkának mondható, és csak korlátozott mértékben folytatnak gazdasági tevékenységet. Ugyanez mondható el a Děčín körüli területekről, melyek szintén nem rendelkeznek koncentrált nehéziparral és mezőgazdasági területekkel sem. A régió északi részét Šluknovskónak hívják, mely tipikus külső kerület a távolságával, és nehéz megközelíthetőségével a régió központi területeiről.

Az Európai Bizottság 2007. december 3-án fogadta el Csehország regionális fejlesztési tervét a 2007–2013 közötti időszakra. Ezen belül a NUTS II Regionális Fejlesztési Terv a Karlovarský és Ústecký régiót magában foglaló északnyugati területre fókuszál. A kereskedelmi megköze-

líthetőség fejlesztését, a terület integrációját célozza meg. Az utóbbi alatt a tömegközlekedés modernizációja, a turizmushoz kapcsolódó infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztési támogatása, kisebb üzleti parkok előkészítése és a közösségi életfeltételek javítása, valamint a vidéki területeken különösen az oktatás, az egészségügy minőségjavítása értendő.

A NUTS II Regionális Fejlesztési Terv (ROP NW) a konvergenciacélok közül a regionális fejlesztési tervekhez tartozik. Megközelítőleg 745,91 millió €-t különítettek el erre a célra, ami az európai uniós alapokból a Csehország részére nyújtott támogatások 2,79%-át teszi ki. A cseh állam e tervhez való hozzájárulásának további 131,63 millió €-t kell kitennie.

Mi az EU-s beruházás célja?

Az átfogó cél az északnyugati régió gazdasági, társadalmi, és a területileg kiegyensúlyozott fenntartható fejlődésének támogatását jelenti, a terület speciális szükségleteit és forrásait figyelembe véve, a közlekedés szempontjából a megközelíthetőségre, a városi és helyi újjáépítésre és a turizmus fejlesztésére fókuszálva. Ezen cél a többi, nemzeti szinten megvalósított fejlesztési tervvel szorosan együttműködve kerül megvalósításra.

A beruházás várható eredményei

A program 20 km új út építését és 130 km felújítását biztosítja 35 km kérekpárút mellett. Körülbelül 25 hektárnyi terület kerül felélesztésre és helyreállításra. Ezen kívül a fejlesztési terv jelentősen elő kívánja segíteni a városok vonzóbbá tételét az 50 000 fős lakosságot érintő 40 városi projekten keresztül.

A fejlesztési terv prioritásai

A legfőbb prioritások közé tartozik a régió fizikai és szociális környezetének felújítása, a régió belföldi és külföldi megközelíthetőségének és szállítmányozási kiszolgálhatóságának növelése. Ezek a fejlesztések hozzájárulnak a lakossági mobilitáshoz és a régió belüli üzleti tevékenységekhez, amelyek hasznot és magasabb életszínvonalat eredményeznek a régió népessége számára.

Milyen projekteket finanszíroz az ROP NW?

A NUTS II Regionális Fejlesztési Terv 5 főbb prioritást határoz meg.

- ***A városok újjászervezése és fejlesztése***

Az EU-alapokból 297,32 millió €-t, az ROP NW 39,86%-át fordítják az első prioritásra. Ide tartozik az épületek átépítése, befejezése, modernizációja. Beleértve:

- a kapcsolódó közlekedési és technika infrastruktúrát;
 - a közvilágítást;
 - a parkosítást és a szabadidős tevékenységekhez kapcsolódó lehetőségeket;
 - a projektek előkészítését és a projektek dokumentációját;
 - az általános és középiskolák felújítását, valamint az említettek és a felsőoktatási intézmények felszerelésének modernizációját;
 - a szociális intézményekkel kapcsolatos infrastruktúra újjáépítését és modernizációját (szociális otthonok, szeretetházak, mozgássérülteket segítő központok);
 - egészségügyi intézmények felszerelésének modernizációját.
- **Helyi fejlesztés integrált támogatása**
Az EU-alapokból 32,52 millió €-t, az ROP NW 4,36%-át fordítják a második prioritásra. Ide tartozik:
 - a regionális partnerség megteremtéséhez értekezletek tartása;
 - a helyi szükségletek felmérése;
 - világos helyi akciótervek összeállítása;
 - tájékoztató anyagok összegyűjtése, együttműködve a médiával;
 - regionális fejlesztési kezdeményezések;
 - az épületek és közterületek átépítése, újjászervezése és befejezése;
 - a polgári kedvesség helyreállítása, ideértve a rokkant emberekhez való viszonyulást is;
 - a járdák és az útburkolat javítása;
 - közvilágítás;
 - helyi utak a parkolóhelyekkel együttvéve;
 - közparkok kialakítása és felújítása;
 - a turizmus szektorán kívül eső történelmi és kulturális nevezetességek helyreállítása;
 - a játszóterek, valamint a szabadidős tevékenységeknek otthont adó területek felújítása;
 - az oktatási, egészségügyi és szociális intézmények építése, felújítása, helyreállítása.
 - **Megközelíthetőség és a városi közlekedés**
Az EU-alapokból 253,31 millió €-t, az ROP NW 33,96%-át fordítják a harmadik prioritásra. Az alábbiakat foglalja magába:
 - másod- és harmadrendű utak építése, a meglévők újjáépítése és modernizációja;

- projekttervezés és az ezzel összefüggő projektdokumentáció;
 - a regionális repülőterek újjáépítése és fejlesztése;
 - a Labe folyó vízhozamának növelése;
 - közlekedési terminálok kialakítása és újjáépítése;
 - a városokban található közutak fejlesztése;
 - a parkolóhelyek építése a „parkolj és utazz” elvnek megfelelően;
 - információs és engedélyezési rendszer létrehozása;
 - a tömegközlekedés népszerűsítése a médián keresztül;
 - a vasútállomások helyreállítása és modernizációja;
 - a vasúti sínek felújítása vagy újak beszerzése.
- **A turizmus fenntartható fejlődése**
Az EU-alapokból 142,62 millió €-t, az ROP NW 19,12%-át fordítják a prioritásra. Ide tartozik:
 - az alapvető és a turizmushoz kapcsolódó infrastruktúra újjáépítése, fejlesztése, helyreállítása és alkalmassá tétele (kerékpárutak, a természeti jelenségeket táblákkal jelző gyalogutak, ösvények, országokat átszelő sípályák, pihenőhelyek);
 - a gyógyfürdőhelyeket érintő infrastruktúra modernizációja és megfelelővé tétele;
 - a kulturális, technikai és ipari jellegzetességek és örökségek új életre keltése;
 - szezonális szálláslehetőségek felújítása és újak építése (táborhelyek, faházak);
 - újak építése vagy a meglévő szálláskapacitások bővítése;
 - az információ és foglalási rendszer fejlesztése;
 - információs központ regionális hálózatának létrehozása;
 - regionális és reklámtevékenységek támogatása.
 - **Technikai támogatás**
Az EU-alapokból 20,14 millió €-t, az ROP NW 2,7%-át fordítják az ötödik prioritásra. Az alábbiakat foglalja magába:
 - a programmenedzsmenttel kapcsolatos pénzügyi tevékenységek, mint például az ROP NW hivatalos vezetőinek fizetése;
 - a projektek kiválasztása;
 - a projektek és a terv megfigyelése és ellenőrzése;
 - tervtanulmányok és elemzések kidolgozása;
 - a program nyilvánossá tétele;
 - a projektek előkészítésének és megvalósításának támogatása.